

Bartłomiej Przybysz

Uniwersytet Warszawski

**150. rocznica urodzin Wincentego Witosa.
Przegląd wybranych pozycji wydawniczych Muzeum
Niepodległości oraz Muzeum Historii Polskiego Ruchu
Ludowego poświęconych przywódcy ruchu ludowego**

Z okazji 150-lecia urodzin Wincentego Witosa widać w polskiej przestrzeni medialnej i historycznej ogromne zainteresowanie postacią trzykrotnego premiera. Względy okazywane przywódcy ruchu ludowego mają niestety często charakter koniunkturalny i jednorazowy.

W Jednostkach Samorządu Województwa Mazowieckiego – Muzeum Niepodległości oraz Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego od lat pamięta się o zasługach i dokonaniach Witosa. Efektem pracy obu placówek muzealnych jest bogaty dorobek wystawienniczy, konferencyjny oraz wydawniczy poświęcony przywódcy ludowców.

***Protokoły rządów Wincentego Witosa*, pod red. Janusza Gmitruka, Mateusza Ratyńskiego, t. 1, *Rząd Obrony Narodowej (1920–1921)*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2022, ss. 438 i t. 2, *Rządy centroprawicy (1923 i 1926)*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2023, ss. 210**

Pierwszą recenzowaną monografią są protokoły Rady Ministrów trzech gabinetów Witosa. Książka ma niebagatelne znaczenie, stanowi niezbędny i podstawowy materiał dla historyków zajmujących

się okresem dwudziestolecia międzywojennego. Redaktorami publikacji są uznani historycy dr Janusz Gmitruk – dyrektor MHPRL oraz dr Mateusz Ratyński – kierownik Działu Naukowo-Badawczego MHPRL. Wydawnictwo jest pierwszym całościowym opublikowaniem protokołów Rady Ministrów z okresu premierstwa Witos. Oryginalne protokoły są przechowywane w Archiwum Akt Nowych, mają charakter w większości maszynopisu, ale zdarzały się również pisane ręcznie (głównie o charakterze tajnym).

Tom pierwszy składa się z 168 protokołów posiedzeń Rządu Obrony Narodowej (26 lipca 1920–19 września 1921), a tom drugi obejmuje 60 protokołów z czasów drugiego rządu Witos (29 maja 1923–20 grudnia 1926) oraz cztery protokoły trzeciego gabinetu (11–14 maja 1926). Materiał został zredagowany oraz poprawiony pod względem stylistycznym i ortograficznym, zgodnie z zasadami języka polskiego. Ważną rolę odgrywa bogaty indeks osobowy na końcu tomu. Publikacja opatrzona została ciekawym i syntetycznym wstępem, prezentującym historię rządów Witos, ze szczególnym uwzględnieniem kuluarów powstania gabinetów, ich składów osobowych oraz sukcesów i porażek.

Janusz Gmitruk, Tadeusz Skoczek, *O Polskę i prawdziwą demokrację. Wincenty Witos i Włodzimierz Tetmajer*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2023, ss. 42

Kolejna recenzowana publikacja jest związana z 100. rocznicą śmierci Włodzimierza Przerwy-Tetmajera, polskiego malarza i grafika, jednego z czołowych przedstawicieli Młodej Polski, działacza ludowego i niepodległościowego. Jego życie i zasługi są nieznane i niedoceniane, a jego związki z ruchem ludowym, często zapomniane, nie funkcjonują w powszechnej świadomości.

Autorami publikacji są dr Janusz Gmitruk oraz dr Tadeusz Skoczek – dyrektor Muzeum Niepodległości. Książka składa się z dwóch części: 1) *Wincenty Witos w kraju i na emigracji* oraz 2) *Włodzimierz Tetmajer i Wincenty Witos. Początek drogi do niepodległej Polski*. Historycy w klarowny i rzeczowy sposób przedstawili zasługi Tetmajera, ze szczególnym uwzględnieniem jego związków z Witosem i PSL.

Gorące słowa. Wybrana publicystyka Wincentego Witosa, wstęp i oprac. Mateusz Ratyński, przedmowa Janusz Gmitruk, Warszawa 2022, ss. 48

Wydane przez Ludową Spółdzielnię Wydawniczą, w opracowaniu Eugeniusza Karczewskiego i Józefa Ryszarda Szaflika, *Dzieła Wybrane* Witosa są trudno dostępnym wydawnictwem naukowym. Kolejna rocznicowa publikacja o charakterze broszury, wydana przez MHPRL, obejmuje trzy najważniejsze teksty z bogatej spuścizny publicystycznej Witosa. Każdy z nich odgrywał niezwykle istotną rolę w dziejach Polski, a zawarte w nich myśli i recepty są dalej aktualne.

W publikacji znalazły się: 1) Odezwa Witosa *Do Braci włościan na wszystkich ziemiach polskich* z 30 lipca 1920 roku, która odegrała kluczową rolę propagandową i agitacyjną na rzecz zaangażowania chłopów w wojnę polsko-bolszewicką. Podnosiła morale wśród chłopów oraz miała charakter państwotwórczy; 2) Broszura *Czasy i ludzie* z 1926 roku była tekstem programowym, krytycznym wobec ówczesnego życia politycznego, podkreślającym potrzebę wzmocnienia władzy wykonawczej wraz z ograniczeniem roli parlamentu poprzez wprowadzenie chociażby odpowiedniej ordynacji wyborczej. Tekst krytykowany przez lewicę za reakcyjność, był jednym z oficjalnych powodów zamachu majowego; 3) Odezwa *Bracia Chłopi!* z 16 września 1945 roku została odczytana na Zjeździe Wojewódzkim Polskiego Stronnictwa Ludowego w Krakowie. Stanowiła ostatnie przemówienie ciężko chorego trzykrotnego premiera. Manifest miał charakter demokratyczny i antykomunistyczny, stanowił swoisty testament Witosa. Warto również na zakończenie wspomnieć o cennym życiorysie Witosa przygotowanym przez dr. Ratyńskiego.

Rząd Obrony Narodowej w dokumentach ruchu ludowego, pod red. Janusza Gmitruka, Mateusza Ratyńskiego i Tadeusza Skoczka, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2021, ss. 354

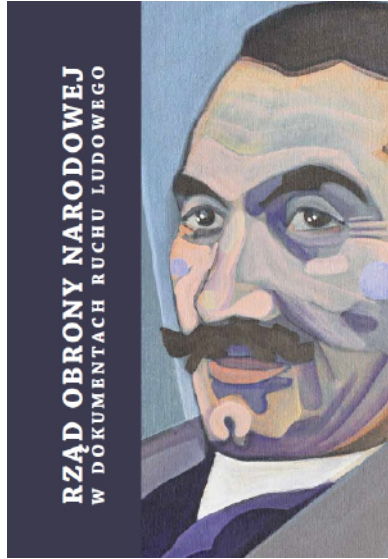
Ostatnia recenzowana pozycja, ukazała się wcześniej w porównaniu do poprzednich książek. Wydana została w stulecie utworzenia Rządu Obrony Narodowej kierowanego przez Wincentego Witosa.

Monografia źródłowa ma jednak bardzo dużą wartość poznawczą, stąd warto ją przypomnieć.

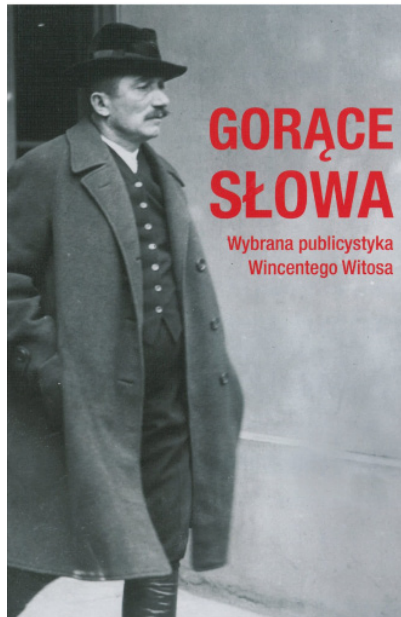
Publikacja składa się z ogólnego wstępu biograficznego Witosa oraz szkicowego zarysu historii powstania, działalności oraz roli Rządu Obrony Narodowej. Redaktorzy zaprezentowali 64 dokumenty źródłowe, które w większości ukazały się po raz pierwszy w druku. Materiały przedstawiają szerokie spectrum polityczne, programowe i propagandowe ludowców trzech głównych nurtów ruchu ludowego w okresie pierwszego rządu Witosa. Autorzy wydali materiały PSL „Piaś”, PSL „Wyzwolenie” i PSL-Lewica, które pochodzą z prasy partyjnej (tygodniki „Ludowiec”, „Piaś”, „Wyzwolenie”, „Przyjaciel Ludu”), stenogramów Sejmu Ustawodawczego, relacji wspomnieniowych oraz dziennika urzędowego Rady Ministrów, czyli „Monitora Polskiego”. Wymieniona wyżej dokumentacja została poszerzona o afisze propagandowe pochodzące ze zbiorów Archiwum Zakładu Historii Ruchu Ludowego w Warszawie.

Rząd Obrony Narodowej kojarzy się wyłącznie z Witosem, co jest dużym uproszczeniem zagadnienia. Wydawcy po raz pierwszy zaprezentowali liczne przemówienia czy artykuły wielu ważnych, często zapomnianych, działaczy ludowych związanych z PSL „Piaś”, PSL „Wyzwolenie” i PSL-Lewica: Stanisława Osieckiego, Juliusza Poniatowskiego, Macieja Rataja, Jana Dębskiego, Władysława Kiernika, Zofii Dąbskiej z domu Woyniłłowicz, Jana Dąbskiego, Jana Stapińskiego, Józefa Putka, Józefa Sanojca, Maksymiliana Malinowskiego, Stanisława Thugutta, Antoniego Anusza, Jana Płokarza, Romualda Wasilewskiego.

Bartłomiej Przybysz

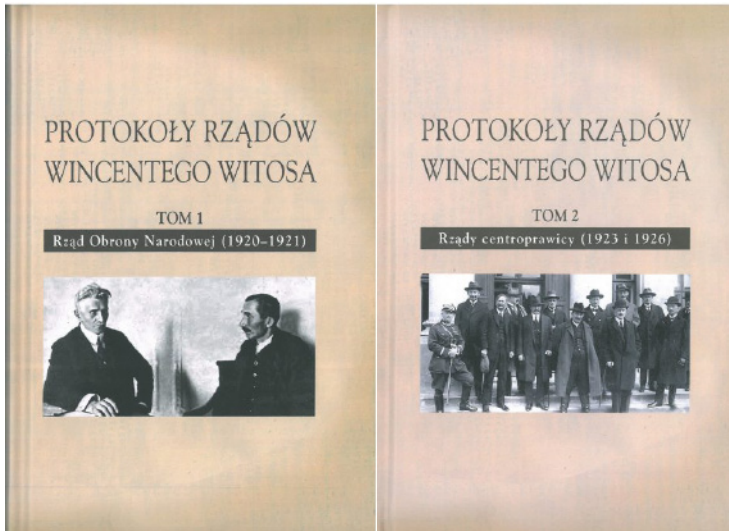
Rząd Obrony Narodowej w dokumentach ruchu ludowego, pod red. J. Gmitruka, M. Ratyńskiego, T. Skoczka, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2021, ss. 354.

Gorące słowa. Wybrana publicystyka Wincentego Witosa, wstęp i oprac. M. Ratyński, przedmowa J. Gmitruk, Warszawa 2022, ss. 48.

Janusz Gmitruk, Tadeusz Skoczek, *O Polskę i prawdziwą demokrację Wincenty Witos i Włodzimierz Tetmajer*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Muzeum Niepodległości, Warszawa 2023, ss. 42.

***Protokoły rządów Wincentego Witosa*, pod red. J. Gmitruka, M. Ratyńskiego, t. 1, *Rząd Obrony Narodowej (1920-1921)*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2022, ss. 438; t. 2, *Rządy centroprawicy (1923 i 1926)*, Muzeum Historii Polskiego Ruchu Ludowego, Warszawa 2023, ss. 210.**